

CEMÂLEDDİN İSHAK EL-KARAMANÎ'NİN EN-NESÂ'İHU'S-SÛFİYYE Fİ'L-MEVÂ'İZİ'D-DÎNİYYE VE RİSÂLE FÎ ETVÂRÎ'S-SÛLÛK İSİMLİ ESERLERİNE DAİR

ABOUT EN-NESÂ'İHU'S-SÛFİYYE Fİ'L-MEVÂ'İZİ'D-DÎNİYYE AND RİSÂLE FÎ ETVÂRÎ'S-SÛLÛK BY CEMÂLEDDİN İSHAK EL-KARAMANÎ

Suat DONUK*

Öz

Yazma eserler, kütüphane kataloglarına bazen yanlış isimle kaydedilebilmektedir. İzmir Milli Kütüphanesi numara 2016/1'deki yazma, kataloğa Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin Risâle fî Etvârî's-sülûk adlı eseri olarak kaydedilmiştir. Hâlbuki bu yazma, aynı müellifin en-Nesâ'ihu'ssûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı başka bir eseridir. Bu katalog üzerinden çalışma yürüten bir araştırmacının en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye'yi Risâle fî Etvârî's-sülûk ismiyle yayımladığı anlaşılmaktadır. en-Nesâ'ihu's-sûfiyye'nin bu araştırmacının tespit etmediği nüshaları da vardır. Bu nüshalarda eser adı açık bir biçimde yer almaktadır. en-Nesâ'ihu'ssûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye'nin muhtevasını âyet, hadis, kelâm-ı kibâr ve şiirlerle desteklenen öğütler oluşturmaktadır. Bu muhteva eserin ismiyle de uyumludur. Dervişlerin insân-ı kâmil olmak için yürüdüğü manevî yola sülûk adı verilir. Mutasavvıflara göre sülûk ve nefsin mertebeleri vardır. Bu mertebeler için 'etvâr-ı seb'a' terimi kullanılır. Kaynaklar Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin Etvâr-ı Seb'a ismiyle de bilinen Risâle fî Etvârî's-sülûk adlı bir eserinin bulunduğunu bildirmektedir. Fakat kütüphanelerde Cemâleddin el-Karamanî'nin Risâle fî Etvârî's-sülûk'ü olarak bildirilen üç farklı yazma eser yer almaktadır. Bunlardan hangisinin Karamanî'nin Risâle fî Etvârî's-sülûk adlı eseri olduğunun tespiti, kütüphanelerdeki seyr ü sülûk ve etvâr-ı seb'a risalelerinin tasnifiyle mümkün olacaktır. Bu çalışmada Cemâleddin el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye ile Risâle fî Etvârî's-sülûk isimli eserleri hakkında bilgi verilmiş, ilgili araştırmacının Risâle fî Etvârî's-sülûk adıyla yaptığı yayımın hatalı görülen yönü ortaya konmaya çalışılmış ve bu yayımın gerekli tashihlerden sonra en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye ismiyle yapılması teklif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf, Cemâleddin İshak el-Karamanî, en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye, Risâle fî Etvârî's-sülûk.

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, suatdonuk@hotmail.com

Abstract

Manuscripts can be recorded in the library catalogue with incorrect names sometimes. Manuscript in the number 2016/1 in Izmir national library was recorded in catalogue as Cemaleddin Ishak el-Karamani's work which is named as *Risale fi Etvari's -suluk*. Whereas, this manuscript is another work named as *en-Nesa'ihu's-sufiyye fi'l-Meva'izi'd-diniyye* of the same author. It is understood that who is a researcher making study in catalogue information published *en-Nesa'ihu's-sufiyye fi'l-Meva'izi'd-diniyye* with the name *Risale fi Etvari's-suluk*. *EnNesa'ihu's-sufiyye fi'l-Meva'izi'd-diniyye* has copies that researcher could not determine. The name of work is included clearly in those copies. Admonishment constitutes the contents of *enNesaihu's-sufiyye fi'l-Mevaizi'd-diniyye* which are supported by verse, hadith, nice kalam and poems. This content is in compliance with the work's name. *Sulûk* is moral way that Sufi experts walk in this way in order to be absolute people. According to mystics, this way and personality have got degrees. The term "*etvar-ı seb'a*" is used for those degrees. Sources informs that there is a work named as *Risale fi Etvari's - suluk* known with the name *Etvari's-Seb'a* of Cemaleddin el-Karamani. But there are three different works informed as Cemaleddin el-Karamani's *Risale fi Etvari's - suluk* in manuscript libraries. The determination of them whichever is the work of Karamani as *Risale fi Etvari's - suluk* will be possible for confirmation of leaflets of *seyr-u-suluk* and *etvar-ı seb'a* which have many samples in libraries. In this study, detailed information has been given for works named as *en-Nesa'ihu's-sufiyye fi'l-Meva'izi'd-diniyye* and *Risale fi Etvari's - suluk* of Cemaleddin Ishak elKaramani, it has been revealed for faulty aspect of publishing that researcher made with the name of *Risale fi Etvari's - suluk* and it has been offered that this publishing is made against with the name of *en-Nesa'ihu's-sufiyye fi'l-Meva'izi'd-diniyye* after necessary correction of this publishing.

Keywords

Mysticism, Cemâleddin İshak el-Karamanî, *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*, *Risâle fi Etoârî's-sülûk*.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti kültür dünyasından günümüze intikal eden pek çok tür ve sayıda yazma eser bulunmaktadır. Çoğunluğu Türkiye'deki kütüphanelerde bulunan nüshaların bir kısmı yurtdışındaki kütüphanelere dağılmıştır. Türkçenin yanı sıra Arap, Fars, Yunan ve Ermeni dillerinde de yazılan bu nüshaların Türkiye'deki sayısının 300.000'i aştığı tahmin edilmektedir. Adedi çok olan yazma eserler tür bakımından tasnife tabi tutulduklarında karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim yazma eserler ilk önce bilimsel ve sanatsal olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Sanatsal olanlar, manzum ve mensur biçiminde sınıflandırıldıktan sonra her iki sınıfın altına pek çok tür sıralamak gerekmektedir. Aynı durum bilimsel yazmalar için de geçerlidir. Din, siyaset, tıp, hukuk, coğrafya, tarih vb. pek çok türde yazmaya rastlamak mümkündür.¹

Hem adet hem dil hem de tür olarak pek çok çeşidi bulunan yazma nüshaların tespiti ve tasnifi ayrı ayrı güçlükler taşımaktadır. Sözünü ettiğimiz her üç aşamayı da gerçekleştirecek kişinin bilgi birikimi geniş, donanımlı biri olması gerekmektedir. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsçaya, bu milletlerin dönem ve sanatçılarıyla tüm edebiyatlarına, Arap alfabesiyle yazılan el yazısı karakterlerine, tarihî metinlerin sistematığına ve bibliyografyaya hâkimiyet yazmaları tetkik edecek şahıslarda bulunması gereken ilk özelliklerdir. Özenli ve disiplinli bir çalışma yöntemine sahip olma ile titizlik bu kişilerde olması gereken diğer vasıflardır. Bu özelliklerden bazıları uzmanlık gerektiren işler arasında yer aldığı ve işleri nüsha inceleme ve sınıflandırması olan çoğu kişide bulunmadığı için bazı problemler ortaya çıkmaktadır. Bu mevzuda sıkça karşılaşılan sorun kütüphane kataloglarında çok sayıda bilgi yanlışının bulunmasıdır.

Güler Gönültaş tarafından hazırlanan *Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu*'nda, Seyyid Vehbî Efendi adlı yazarın *Latîfe-i Seyyid Vehbî* ismini taşıyan, ahlak konulu manzum bir eserinden söz edilmektedir (1986: 31). Edebiyat tarihimizde birden fazla "Vehbî" mahlaslı şairin varlığı bilinmektedir. Bunlardan Seyyid Vehbî (ö. 1149/1736) olarak bilinen sanatçının *Latîfe* adlı bir eseri kayıtlara geçmemiştir. Onun kaleme aldıkları arasında ahlak konulu manzum bir telif de görünmemektedir (Dikmen 2001: XXXVII-75; Arslan 2015: 1). "Vehbî" mahlaslı olup "Sünbülzâde" nisbesi ile diğer Vehbî'lerden ayrılan bir şair vardır. Hiciv türünde kaleme aldığı şiirlerle divan edebiyatında tanınan Sünbülzâde Vehbî'nin (ö. 1224/1809) *Lutfiyye* isimli manzum bir ahlak kitabı bulunmaktadır (Kuru 2010: XXXVIII-141; Gürgendereli 2015: 1). *Manisa İl Halk Kütüphanesi Kataloğu*'nda bildirilen eser *Lutfiyye-i Sünbülzâde Vehbî* olmalıdır.

İsmet Parmaksızoğlu'nun tertip ettiği *Kıbrıs Sultan II. Mahmud Kütüphanesi Kataloğu*'nda "... hayatı hakkında bir kayda tesadüf edemediğimiz Şair Hakkânî tarafından tertip edilen bu Türkçe divan..." biçiminde bir cümle sarf edilmiştir (1964: 16). Burada hayatı hakkında bilgiye ulaşamadığı bildirilen şahsın mahlası yanlış okunduğu için böyle bir sorun ortaya çıkmıştır. Hâlbuki nüshadaki yazılar titizlikle okunsa eserin sahibinin mahlasının Hakanî olduğu tespit edilecekti. Nitekim edebiyat tarihimizde bu mahlası kullanan bir şair bulunmaktadır (Tuman

¹ Bu paragraf kaleme alınırken Niyazi Ünver ve Dursun Kaya'nın yazmalar.gov.tr web sitesinde yer alan "Yazma Kitaplar" isimli çalışmasından istifade edilmiştir. bk. https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php (E. T.: 13.11.2015)

2001: I-238). *Hilye-i Saadet* isimli dinî mesnevisiyle tanınan Mehmed Bey'in (ö. 1015/1606) mahlası Hakanî'dir (Uzun 1997: XV-68; Pala 2015: 1).

Şadi Aydın'ın İran'daki kütüphane fişlerine dayanarak meydana getirdiği *İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu*'nda *Mülhime-i Cevrî* isimli bir eserden söz edilmektedir. 15 Şevval 1037 (18 Haziran 1628) yılında istinsah edilen bu yazmanın Kasaboğlu Ali Beg adına telif edildiği belirtilmektedir (Aydın 2008: 49). Bu katalogta sözü edilen eserin adı *Melhame* olmalıdır. Cevrî İbrahim Çelebi'nin (ö. 1065/1654) kaleme aldığı bu mesnevi Kasaboğlu Ali tarafından yazılmadığı gibi böyle bir şahsa ithaf edilmiş de değildir (Boyras 2000: 72).

Söz konusu bu hatalar sadece basılı kütüphane katalogları ile sınırlı olmayıp Türkiye yazmaları toplu elektronik katalogunda da sıkça görülmektedir. Örneğin bu elektronik katalogda, Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmaları koleksiyonu numara Garrett Collection Barudi Series Ottoman Turkish 1932Yq'da kayıtlı *Vak'a-i Kerbela* isimli bir yazma eser bulunmaktadır.² Yazarı Ethem Bey olarak gösterilen bu nüsha, gerçekte Fuzûlî'nin (ö. 963/1556) *Hadîkatü's-sü'edâ* isimli eserini ihtiva etmektedir.

Türkiye yazmaları toplu elektronik katalogunda bir yazma eserin yanlış tespitine örnek olarak Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi numara 262'de kayıtlı bir nüshayı göstermek mümkündür. *Zeyl-i Şakâik* isimli eser yazmalar.gov.tr elektronik katalogunda Nev'îzâde Atâyî'ye (1046/1636-37 [?]) ait olarak gösterilmektedir.³ Fakat varak görüntüleri temin edilip okunduğunda bu eserin Nev'îzâde Atâyî'nin değil, Uşşâkîzâde Hasîb'in (ö. 1136/1724) *Zeyl-i Şakâik*'i olduğu anlaşılmaktadır.

Kataloglarda görülen hatalar, eser ve yazarları yanlış biçimde tespit etmekle sınırlı değildir. Bazen eser ve yazar adı doğru bildirilen nüshalar hakkında mühim yanlış bilgiler de verilebilmektedir. Nev'îzâde Atâyî'nin *Hadâ'îku'l-hakâ'ik fi Tekmiletî's-şakâ'ik* isimli *Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* zeylinin Topkapı Sarayı Müzesi R. 1438'de kayıtlı nüshası katalogta eser-yazar isimleri bağlamında doğru olarak girilmiştir. Bununla beraber aynı katalogta bu yazmanın "müellif hattı" , yani bizzat yazarının elinden çıkmış bir nüsha olduğu bildirilmektedir.⁴ Müstensih, müellif hattı başka bir nüshadan istinsah ettiği yazmanın sonundaki telif kaydını aynen yazdığı için katalogta hazırlayanlar bu sonuca varmış olmalıdır. Fakat nüshanın harf karakterleri, el yazısı mevcut olan Nev'îzâde'ninkileri andırmamaktadır (Donuk 2015: 182). Ayrıca sözü edilen yazmanın 145b varasının kenarına işlenen çok küçük bir kayıta Atâyî'nin ölümünden yaklaşık yirmi beş sene sonra istinsah edildiği belirtilmektedir (Nev'îzâde Atâyî, [yz] 1632: 145b).

İzmir Milli Kütüphanesi numara 2016/1'de kayıtlı nüsha, kütüphane kataloguna yanlış biçimde geçirilen yazma eserlerden biridir. Cemâl Halîfe ve Cemâlî el-Karamanî adlarıyla da tanınan Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin (ö. 933/1526-27) kaleme aldığı bu eserin ismini *İzmir Milli Kütüphanesi Kataloğu*, *Risale fi Etvâri's-sülûk* şeklinde bildirmektedir (Yardım 1997: III-173). Fakat yazmanın metni okunup incelendiğinde bunun Cemâlî el-Karamanî'nin *Risâle fi Etvâri's-sülûk* isimli eseri olmadığı, *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı telifi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu katalogta hazırlayan araştırmacı, cildi, zahriyesi veya başlığında eser adı yazılı olmayan nüshayı yeterli düzeyde incelemeyen, yazarın tüm kitaplarını göz önünde bulundurmadan, tahmin ile bir yargıya varmış olmalıdır.

Edebiyat tarihinde, konusu eser inceleme ve neşri olan bilimsel çalışmaların ilk basamağını eserin nüshalarının ve lüzumlu kaynakların tespiti meydana getirmektedir. Bir çalışmada tarihî dönemlerden kalan tüm kitapları incelemek mümkün olmadığı için bunların özeti

² bk. https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=112482 (E. T.: 13.11.2015)

³ bk. https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=117230 (E. T.: 13.11.2015)

⁴ bk. https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=98517 (E. T.: 13.11.2015)

durumundaki kütüphane kayıtlarından istifade edilmektedir. Yazma eser katalogları hazırlanırken yapılan hatalar, bu kataloglar üzerinden başlatılan tarihî metin neşri çalışmalarını ilerleyen aşamalarda çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakabilir.

Nitekim Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye isimli eserinin kütüphane kataloğuna *Risâle fi Etvâri's-sülûk* biçiminde kaydedilmesi bu konuda çalışma yapan bir araştırmacıyı mühim bir hataya sevk etmiştir. Yüksek lisans tezi olarak tarihî bir eseri hadisleri bakımından incelemeyi amaçlayan araştırmacı Mehmet Sait Toprak, muhtemelen bu kataloğu esas aldığı için en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eseri *Risâle fi Etvâri's-sülûk* zannetmiş, eserin adını net olarak bildiren daha güvenilir nüshalarını tespit edemediği için çalışmasını *Hadisleri Bakımından Risale fi Etvâri's-sülûk* ismi ile tamamlamıştır (Toprak 2000: 1-480). Üstelik asıl gövdesini en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye metninin meydana getirdiği bu tezini gözden geçirerek *Risâle fi Etvâri's-sülûk (Sevr ü Sülûk Makâmı)* Cemâlî el-Karamanî adı altında kitap olarak yayımlamıştır (Toprak 2013: 1-381). (Eserin kapağı için bk. Resim 1, araştırmacının kurduğu metnin ilk sayfası için bk. Resim 2)

Bu çalışmanın amacı Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye ile *Risâle fi Etvâri's-sülûk* adlı eserlerini ayrıntılı bir şekilde tanıtmak, *Risâle fi Etvâri's-sülûk* ismiyle yapılan yayının hatalı tarafını ortaya koymak ve lüzumlu tashihlerden sonra en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adıyla tekrar yayımlanmasını teklif etmektir.

1. en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye

Cemâlî mahlası kullanan Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin kaleme aldığı eserleri tarihî kaynaklar içerisinde en derli toplu biçimde Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) *Süllemü'l-vusûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl* isimli tabakât kitabı vermektedir.⁵ Burada Cemâlî el-Karamanî'nin yazdığı eserler olarak *Tevâbi' fi's-Sarf, Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyzâvî, Tefsîrü'l-Kur'ân* (Mücâdele Sûresi'nden Kur'ân-ı Kerîm'in sonuna kadar), *Risâle fi Etvâri's-sülûk, Şerhü'l-ehâdîsi'l-erba'în, Risâle fi'd-Devrâni's-sûfiyye* (Molla Arab-ı Vaiz'e reddiyye biçiminde yazılmıştır) ve tesirli kasideler şeklinde bildirilmektedir (Kâtip Çelebi 2010: I-295).

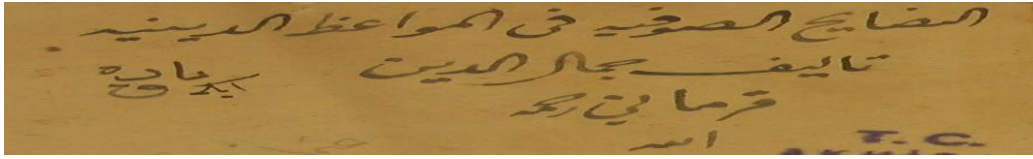
Cemâl Halife'in eserlerine değinen kaynaklardan Mecdî Mehmed Efendi'nin (ö. 999/1591) *Hadâiku'l-hakâik* isimli *Şakâik-ı Nu'mâniyye* tercümesi; *Risâle fi'd-Devrâni's-sûfiyye, Tevâbi' fi's-Sarf, Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyzâvî, Tefsîrü'l-Kur'ân, Şerhü'l-ehâdîsi'l-erba'în* ve Arapça güzel kasideler biçiminde bir liste vermektedir (Özcan 1989: I-373).

İslam ilim âleminde bibliyografi türünün en önemli eserlerinden biri olan Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn* isimli eserinde Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin eserleri dağınık biçimde yer almaktadır. *Envârü't-tenzîl ve Esrârü't-te'vîl (Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyzâvî), Tefsîrü'l-Cemâl Halife (Tefsîrü'l-Kur'ân), Risâle fi Etvâri's-sülûk, Risâle fi'd-Devrâni's-sûfiyye ve Raksihim, Şerhü'l-ehâdîsi'l-erba'în* ve *Risâletü'n-nushiyye li-Tâlibi't-turuki'l-fethiyye Keşfü'z-zünûn*'da Cemâlî el-Karamanî'ye ait olduğu bildirilen eserlerdir (Kâtip Çelebi 2014: I-391; II-691, 705; III-830; Öngören 2001: XXIV-449).

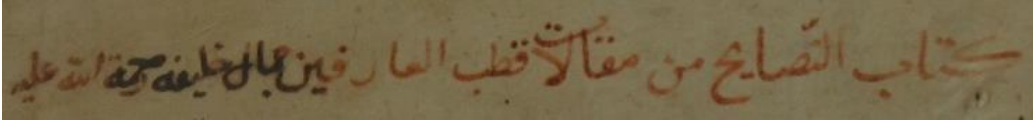
İleriki zamanlarda yazılan kaynakların, bilgilerini neredeyse aynen tekrar ettikleri bu eserler içerisinde en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye'den söz eden Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*'udur. Kâtip Çelebi'nin esere verdiği *Risâletü'n-nushiyye li-Tâlibi't-turuki'l-fethiyye* ismi en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye'yi anlam itibarıyla karşılamaktadır. Birden fazla isimle anılma hususu, tarihî eserlerde sıkça rastlanan bir durumdur.

⁵ Cemâleddin İshak el-Karamanî hakkında bilgi bulabildiğimiz eski kaynak olan Taşkoprîzâde'nin *eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye fi Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*'sinde maalesef onun kaleme aldığı eserlere değinilmemektedir. bk. Ahmed Subhi Furat (haz), *Eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye fi Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye-Taşkoprîlî-zade*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985, s. 370-371.

en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye hakkında tamamlayıcı bilgilere onun mevcut nüshaları sayesinde ulaşmaktayız. Onun Manisa Yazma Eser Kütüphanesi numara 45 Ak Ze 17'de özenli bir biçimde istinsah edilmiş, fiziksel açıdan iyi durumda bir nüshası vardır. 955/1548-49 yılı ile mevcutlar arasında en eski istinsah tarihli yazma olan bu nüshaya göre eserin tam adı *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*'dir (Cemâleddin İshak el-Karamanî [yz] 1548-49: 1a-129a). (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 3) Yukarıda *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*'yi *Risâle fi Etvâri's-sülûk* ismi ile yayınladığını belirttiğimiz M. Sait Toprak, bu nüshayı çalışmasına dâhil etmemiştir (Toprak 2013: XXXI-XXXII). Metin tesisinde bu nüsha esas alınsaydı muhtemelen böyle bir hata yapılmayacaktı. Nitekim yazmanın kapağında eser adı açık bir biçimde şöyle yazılıdır:

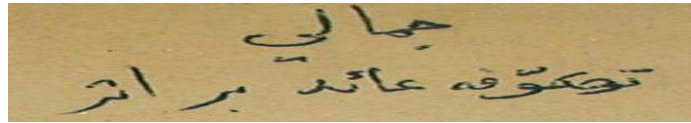

M. Sait Toprak'ın *Risâle fi Etvâri's-sülûk (Seyr ü Sülûk Makamları) – Cemâlî el-Karamanî* adlı yayınında incelemeye dâhil edilmeyen *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* nüshalarından biri de İBB Atatürk Kitaplığı No. OE Yz 0762'de kayıtlıdır (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 4). Bu yazmada metnin başlığında eserin isminin muhtasar biçimini görmekteyiz. *Kitâbu'n-nesâih min-Makâlât-ı Kutbu'l-ârifin Cemâl Halife* (Rahmetu'llâhi 'Aleyh) şeklinde yazılan eser adının orijinal görüntüsü şu şekildedir:

en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye'nin İzmir Milli Kütüphanesi numara 2016/1'de kayıtlı yazmasının kapak veya başlığında herhangi bir eser adı bulunmamaktadır. Daha önce değinildiği üzere katalog yazarı, eserin adını yanlış biçimde *Risâle fi Etvâri's-sülûk* olarak tespit etmiştir. (Buna binaen araştırmacı Mehmet Sait Toprak'ın yaptığı yayında esas aldığı bu yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 5.)

Diğer bir *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* nüshası olan Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü numara 2895'de kayıtlı yazmanın kapağında aşağıda verildiği üzere "Cemâlî – Tasavvufa ait bir eser" yazılıdır:

Bu nüshanın net bir biçimde eser adı bildirmemesi M. Sait Toprak'ı bir kez daha yanlışla sevk etmiş; o, bu yazmayı *Risâle fi Etvâri's-sülûk*'ün başka bir nüshası olarak kabul etmiştir (Toprak 2013: XXXI). (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 6)

M. Sait Toprak'ın zahriye veya başlığında herhangi bir eser adı yer almadığı için *Risâle fi Etvâri's-sülûk* zannettiği *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*⁶ nüshalarından biri de Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü No. 1748'de kayıtlıdır (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 7). Katalogda eserin adının *Kitâb-ı Cemâlî* gibi genel bir ifadeyle geçmesi araştırmacıyı bu şekilde hareket etmeye itmiş olmalıdır (Toprak 2013: XVI).

⁶ *en-Nesâihü's-sûfiyye fi'l-Mevâizi'd-dîniyye* isimli eser bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında gerekli hallerde *en-Nesâihü's-sûfiyye* biçimiyle kısaltmaya tabi tutulacaktır.

en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye, isminden anlaşılacağı üzere muhtevası bakımından nasihat-nâme türüne girmektedir. Âyet, hadis, kelâm-ı kibâr ve şiir iktibasları yardımıyla öğütler veren eserin mukaddimesinde bildirilen sebep-i telif de buna işaret etmektedir. Burada Cemâl Halife'nin belirttiği sebep, eserin “dinî vaazlarda tasavvufî nasihatler” anlamına gelen ismine uymaktadır. Yazar, Arapça münâcaat ve na't bölümlerinden sonra Allah Teâlâ, Hz. Muhammed ve meleklerle ... inananlara acıyıp, onların dünya ve ukba rahatlarını düşünüp, Allah ve Peygamber katında yüzleri ak olması, enbiya ve evliya ... nazarında rezil olmamaları ve cehenneme girmemeleri için Allah, Resûl, ulemâ, sulehâ ve urefânın sözlerini takdim ederek eserini telif ettiğini belirtmektedir. Mukaddimedeki ilgili yerin aslı şöyledir: *Hakk Sübhânehü ve Te'âlâ'ya hamd-i bî-hadd ve senâ-yı bî-'add ve Hazret-i Resûl'e ve âline ve ashâbına ve etbâ'ına ve ahbâbına salât-ı bilâ-gâye ve tahiyât-ı mâ-lâ-nihâye ve sâir enbiyâ-yı mürselîn ve melâike-i 'izâma ve hamele-i kirâma du'â-yı 'âmm ve selâm-ı tâmm inşâ vü izhâr ve tezkâr ü tekrâr kılmaktan sonra erkân-ı 'izzete ve a'yân-ı rif'ate ve ashâb-ı devlete ve erbâb-ı ni'mete ve musâdır-ı gayrete ve müzâhir-i himmete ve mücâmi'-i fursata ve mütâbi'-i sıhhate ve Allâhu Te'âlâ'ya inanup bilenlere ve Resûlu'llâh'ı kabûl kılanlara ve Kur'ân'un hakikatine ve hadîsün sıdkıyyetine îmân ü ikrâr ve i'tirâf ü izhâr idenlere ve cehenneme ü cennete ve elem ü lezzete ve sevâb ü 'ikâba ve su'âl ü hisâba ve bâkî ahvâl-i âhirete ve ehvâl-i kıyâmete hakk u sâbit diyenlere ve recâ tutup haof yiyeenlere şefkat ü re'fet ve rikkat ü 'atfet eyleyüp ve dünyâ vü 'ukbâ ve ûlâ vü uhrâ kuvvetlerin ve râhatların ve sa'âdet ü siyâdetlerin murâd u matlûb ve maksûd u mahbûb idinüp ve Mevlâ-yı Hakîm ve Resûl-i Kerîm katında tâ'at ü istikâmet ve inkiyâd ü itâ'atle yüzleri ağ ve sözleri sağ olup mu'azzez ü mükerrem olmalarına meyl ü mahabbet ve iltikât ü rağbet idüp ve enbiyâ vü evliyâ ve asfiyâ vü etkiyâ ve cümle mahlûkât ve cemî'-i masnû'ât arasında rüsvây ü şermsâr ve belâlara giriftâr ve zebâniler elinde esîr, cehennem içinde hor u hakîr olmalarına haof ü vehm idüp kasd olundu ve 'azm kılındı ki rızâ-yı Rahmân ve cefâ-yı şeytân ve hürmet-i Resûl-i Emîn ve gayret-i kabûl-i dîn için Hakk Celle ve 'Alâ'nun ve Resûlu'llâh-ı Mu'allâ'nun ve ulemâ-yı âmilîn ve sulehâ-yı kâmilîn ve ebrâr-ı zevi'l-'ışk ve 'ş-şevk ve ahyâr-ı ûli's-sıdk ve 'z-zevkun kelimât-ı dürrer-bâr ve elfâz-ı güher-nisârlarından ve anlardan müstefid ü müntefi' ve müstefiz ü mütemetti' olduğumuz sözlerden birkaç hazretlerine ihdâ vü inhâ ve i'lâm ü ilkâ idile... (Cemâleddin İshak el-Karamanî [yz] 1552-53: 1b-2a)*

Bu açıklamanın hemen akabinde yazar âyet-i kerîme (agyz: 2b-3a) ile hadis-i şeriflerden (agyz: 4a) ve Hz. Ali (agyz: 5a) gibi din büyükleri ile Abdülkadir Geylânî (ö. 561/1165-66) (agyz: 8a), Şeyh Sadreddin-i Konevî (ö. 673/1274), İmâm-ı Şâfi'î (agyz: 42a) gibi evliyâların sözlerinden iktibaslar yapar. Bazen de Hz. Osman (agyz: 58b), Hz. Ömer (agyz: 20a) benzeri İslâm büyüklerinin yaşamlarından rivayetler bildirir. Alıntılarının bitiminde “ya'ni” kelimesini bağlantı edatı olarak kullanarak bunları açıklamaya ve manalarına göre öğütler vermeye başlar. Araya konuyla alakalı Arapça (agyz: 10b), Farsça (agyz: 11a) manzumeler ile Cemâlî (agyz: 14a) mahlasından kendisinin kaleme aldığı anlaşılabilir şiirler serpiştirir. Türkçe dışındaki manzumeleri de açıklayarak öğüte bağlar.

en-Nesâ'ihu's-sûfiyye bu çerçevede “Fasl” (agyz: 5a, 117a) adı verilen, birbirinden kesin çizgilerle ayırmanın zor olduğu on yedi bölüm boyunca devam etmektedir. Bazı bölümlerin başlarında istisnâ olarak âyet, hadis, şiir ve söz iktibası olmaksızın doğrudan nasihat verildiği görülmektedir. Buna bir örnek olarak 12. faslı vermek mümkündür. Şair eserin nasihat-nâme türüne girdiğine doğrudan işaret eden bu bölüme şöyle başlamaktadır: *Dahu gerekdür kim ehl-i Hak olan, ulemâyâ ve ukalâyâ musâhabet ide. Ve hukemâyâ ve sulehâyâ muvâfakat eyleye. Ve anlardan gelen kelâmu'llâhu ve ehâdîs-i Nebî ve kelimât-ı kâmilîn[i] istimâ' ide ki cânu dirile ve gönli tâzelene. Ve hakda gayreti ve şer'de himmeti arta. Hak Celle ve 'Alâ buyurur... (agyz: 113b-114a)*

en-Nesâ'ihu's-sûfiyye'nin türünün nasihat-nâme olduğuna işaret eden hususlardan biri de

Cemâlî el-Karamanî'nin esere yerleştirdiği bir manzumesinde isminde “nasihat” kelimesini kullanması ve baştan sona tasavvufî öğütler vermesidir. Başlığında “Kaside-i Nâsiha-i Muhrika” yazılı olan bu şiir *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye'*deki en uzun manzumedir (Toprak 2013: 148-152). Üstelik bu şiir Türk edebiyatında yer alan manzum nasihat-nâme örneklerinden biri olarak kabul görmektedir (Kaplan 1993: 49).

Yukarıda ortaya koyduğumuz üzere konusu âyet, hadis, özlü söz ve şiirler yardımıyla nasihat vermek olan bir eserin isminin “(seyr ü) sülûk mertebeleri hakkında kitapçık” anlamını taşıyan *Risâle fî Etvâri's-sülûk* olması akla uygun gelmemektedir.

2. *Risâle fî Etvâri's-sülûk*

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin eserlerini zikreden kaynaklar arasında sadece Kâtip Çelebi'nin (ö. 1067/1657) *Süllemü'l-vusûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl* ile *Keşfü'z-zünûn'u Risâle fî Etvâri's-sülûk*'ün ismini vermektedir. Bunlardan *Süllemü'l-vusûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl*'da eser hakkında herhangi bir malumat verilmemiştir. *Keşfü'z-zünûn*'da ise *Risâle fî Etvâri's-sülûk* için “Tarikata girme durumları hakkında bir risaledir. *Etvârü's-seb'a* diye de isimlendirilmiştir.” şeklinde izahat yapılmıştır (Kâtip Çelebi 2014: II-691).

Risâle fî Etvâri's-sülûk isminin Türkçeye çevirisini “(seyr ü) sülûk mertebeleri hakkında risale” biçiminde yapmak mümkündür. *Etvâr-ı Seb'a* ise “yedi durum/ tarz/ derece” olarak tercüme edilebilir. Asıl isim içerisinde geçen “sülûk” kelimesi tasavvufî bir terimdir. Sözlükte “yola girmek, yolda yürümek, bir şeyin içine nüfuz etmek, katılmak, intikal etmek” anlamlarına gelen sülûk, terim olarak ise “talibin, bir müridin gözetiminde yaptığı manevi yolculuk” demektir (Uludağ 2010: XXXVIII-127). Tasavvuf ehlinin, ruhun insan-ı kâmile uygun bir hâl alması için gerçekleştirilen bu manevi yolculukta bazı mertebelerden geçmesi gerektiğine inanılır. Seyr ala'llâh, seyr ma'a'llâh, seyr fi'llâh, seyr 'ani'llâh, seyr bi'llâh, seyr ila'llâh ve seyr li'llâh olarak isimlendirilen ve yedi makamdan oluşan bu mertebelere Salahaddin Uşşâkî (ö. 1196/1781-82) ve diğer bazı mutasavvıflar “*etvâr-ı seb'a*”, yani yedi tavır tesmiye etmektedirler (Pakalın 1983: III-290-291). “Tasavvufa girmiş kişilerin, nefislerinin terbiye edilmesi ya da ruhlarının olgunlaşması yolunda geçirdiği safhalar” biçiminde terim anlamı kazanan *etvâr-ı seb'a*, ayrıca nefsin mertebeleri için de kullanılmıştır. Bu anlayışa göre nefsin mertebeleri “*emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziye, sâfiye*” şeklinde sıralanır (Tek 2005: I-181). Bundan dolayı özellikle nefsin kötülüklerden arındırılmasını esas alan (Uludağ 1997: XV-394) Halvetiyye tarikatına mensup pek çok şahıs tarafından “*etvâr-ı seb'a*” konulu risale kaleme alınmıştır. Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin, Sünbül Sinan, Mevdüddin İlyas Saruhânî, Sofyalı Bâlî, Niyâzî-i Mısrî *etvâr-ı seb'ayı* ele alan eserler yazan şahıslardan bir kaçıdır (Bostancı 1996: 18). Kendisi de bir Halvetî şeyhi olan Cemâlî el-Karamanî *Risâle fî Etvâri's-sülûk* adlı eserde tasavvuf yoluna girenlerin yürüdüğü, yedi makamdan meydana gelen bu manevi yolu, diğer bir deyişle *etvâr-ı seb'ayı* işlemiş olmalıdır (Öngören 2012: 35).

Yazma eser kütüphanelerinin hâlihazırdaki kayıtlarının bildirdiğine göre Cemâleddin İshak el-Karamanî'ye ait, tasavvuf mertebelerini, yani *etvâr-ı seb'ayı* anlatan üç nüsha bulunmaktadır. Bu nüshaların künyeleri;

- Ankara Milli Kütüphane, No. 06 mil. Yz. A 9007/13. (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 8)
- Konya Bölge Yazma Eser Ktp., Burdur İl Halk Ktp, No. 15 Hk 197/6. (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 9)⁷

⁷ Bu eserin başlığında “*Risâle el-Etvârü's-sitte* (Altı tavır)” yazılıdır. Fakat muhtevasında “*Etvârü's-seb'a* (yedi tavır)” bulunmaktadır.

• Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa Bölümü, No. 1194. (Yazmanın ilk sayfası için bk. Resim 10)

biçimindedir. Fakat her üç nüsha mukayese edildiğinde bunların farklı eserler oldukları görülmektedir. Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin tasavvuf mertebeleri konusunda bir risalesi olduğunu bilen müstensih veya mütemelliklerin nüshaya ona aidiyet bildiren bir ifade yazması neticesinde bu yazmalar kayıtlara böyle geçmiş olmalıdır.⁸

Cemâl Halîfe'ye ait olduğu bildirilen bu nüshalar incelendiğinde bazı ortak özellikler taşıdıkları görülmektedir. Her üçü de Arapça mensur eserlerdir. Hacmi küçük risaleler olmaları başka ortak bir özelliktir. Nitekim Süleymaniye nüshası 6, Burdur nüshası 5, Milli Kütüphane nüshası 4 varaktan ibarettir.

Her üç nüsha, tasavvufî mertebeleri konu edinmiştir. Süleymaniye nüshasında işlenen mertebeler emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziye, sâfiye biçimindedir. Milli Kütüphane yazmasında bunlarla birlikte seyr-ala'llâh, seyr-ma'a'llâh, seyr-fi'llâh, seyr-'ani'llâh, seyr-bi'llâh, seyr-ila'llâh ve seyr-li'llâh makamlarına da değinilmektedir. Burdur nüshasında ise tavr-ı evvel, tavr-ı sâni, tavr-ı sâlis şeklinde bir sıralama ile toplamda yedi tasavvufî merite ortaya konmaktadır.

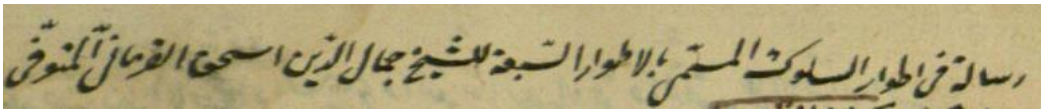
Üç nüshanın aynı eserler olmadığını yukarıda belirtmiştik. Bundan dolayı adı geçen telifler farklı özellikler de sergilemektedir. Örneğin, seyr ü sülûk konusunu işledikleri halde konunun esasını oluşturan makamları ayrı isimlendirmelerle ele almaktadırlar.

Süleymaniye nüshası, mukaddime bölümünde yapılan açıklamaya göre diğer bir eserin kısaltılmış hâlidir. Metnin sonuna konan çizimlerle etvâr-ı seb'anın açıklanması, bunda bulunup diğer iki nüshada olmayan bir başka özelliktir.

Milli Kütüphane nüshası hem nefsin dereceleri hem sülûk mertebelerini anlatması cihetiyle diğer iki eserden ayrılmaktadır. Bu husus bu eseri diğerlerine nazaran daha tafsilatlı kılmaktadır. Metnin sonunda yer alan istinsah kaydına göre bu nüsha 1088/1677-78 senesinde yazılmıştır. Geriye kalan iki nüshanın istinsah tarihi belli değildir.

Etvâr-ı seb'a konulu eserler genel itibarla ya seyr-ala'llâh, seyr-fi'llâh gibi seyr ü sülûk makamlarını ya da emmâre, levvâme benzeri nefis dereceleri esas alınarak tertip edilir. Burdur nüshası ise etvâr-ı evvel, etvâr-ı sâni gibi farklı bir tertibe göre hazırlanmıştır.

Kütüphane kayıtlarının bu eserler için verdiği, "Cemâleddin İshak el-Karamanî'ye aittir." biçimindeki bilgiyi şu anki şartlara göre teyit etmek mümkün değildir. Çünkü ortada aynı konuda yazılmış, bazı özellikleri benzer üç farklı eser vardır. Bunların mukaddime veya hatimesinde, müellifinin kimliğini açığa çıkartacak bir bilgi de yoktur. Eserlerin başlığında açık bir eser-yazar künyesi de bulunmamaktadır. Sadece Milli Kütüphane nüshasında eserin Cemâlî el-Karamanî'nin *Risâle fi Etvârî's-sülûk*'ü olduğu şu şekilde yazılıdır:

Fakat Cemâlî'nin *Risâle fi Etvârî's-sülûk*'ünün bu eser olduğuna emin olmamız için aynısından başka nüsha veya nüshaların tespit edilmesi gerekmektedir.

Yazma eser kütüphanelerinde isminde "sülûk" ve "etvâr-ı seb'a" bulunan pek çok nüsha bulunmaktadır. Bunlar Türkçe⁹ - Arapça,¹⁰ muhtasar¹¹ - tam,¹² tercüme¹³ - telif,¹⁴ manzum¹⁵ -

⁸ Mesela Milli Kütüphane, No. 06 mil. Yz. A 9007/13 nüshasının ilk varacağının başında "Risâle fi Etvârî's-sülûk el-Müsemmâ bi'l-Etvârî's-seb'a li'ş-Şeyh Cemâleddin İshak el-Karamanî (vr. No. 130b)" yazmaktadır.

⁹ Bir örnek için bk. Ankara Milli Kütüphane, No. 06 Mil Yz A 2399/8.

¹⁰ Bir örnek için bk. Burdur İl Halk Kütüphanesi, No. 15 Hk 197/6.

¹¹ Bir örnek için bk. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, No. 1194.

mensur¹⁶ olmaları bakımından farklı çeşitler sergilemektedir. Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda “sülûk, etvar, seb’a” kelimeleri tarandığında bu türde onlarca yazma görüntülenmektedir.¹⁷ Bizce, Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin *Etvâr-ı Seb'a* ismiyle de bilinen *Risâle fî Etvâri's-sülûk*'ünün doğru bir biçimde tespiti ancak tüm bu yazmaların tasnifinden sonra gerçekleşebilecektir.¹⁸

Yukarıda seyr ü sülûk, tasavvuf ve tarikata giren kişinin insân-ı kâmil olmak için bir dervişin gözetiminde yaptığı manevi yolculuk olduğunu, bu ilerleyişte manevi olgunluk tamamlayıncaya kadar seyr-illa'llâh, seyr-fi'llâh, seyr-ma'a'llâh, seyr-'ani'llâh gibi makamlardan geçtiğini belirtmiştik. Mehmet Sait Toprak'ın *Risâle fî Etvâri's-sülûk* adıyla yayına hazırladığı eserin muhtevasında seyr ü sülûk süreci veya etvâr-ı seb'a kavramlarının izahı bulunmamaktadır (2013: XI-XII). Toprak'ın kapağına “Manevi Tekamül Mertebeleri” ifadesini de yerleştirdiği yayında bu makamlar ile ilgili tasavvufî terimler de yer almamaktadır.

Etvâr-ı seb'a ibaresinin nefsin mertebeleri için kullanıldığına, bu mertebelere emmâre, levvâme, mülheme, mutmainne benzeri isimler verildiğine daha önce değinmiştik. M. Sait Toprak'ın yayına hazırladığı eserin metni nefis ile ilgili hususî bir izahat veya tasavvufî terim de ihtiva etmemektedir.

Mehmet Sait Toprak'ın *Risâle fî Etvâri's-sülûk* olarak yayımladığı eserin muhtevası 1. *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fî'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* bölümünde tafsilatlı olarak anlatıldığı üzere din büyüklerinin sözleri, evliyânın rivayetleri, âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler ve Arapça-Farsça şiirlerden hareketle nasihatler vermektir (Toprak 2013: 2-266).

Diğer adı *Etvâr-ı Seb'a* (Yedi Tavır) olan *Risâle fî Etvâri's-sülûk*'te mantık icabı ya yedi unsurdan ibaret bir konu olmalı, ya da eser yedi bölümden meydana gelmelidir. Fakat Toprak'ın yayımladığı eserde on yedi fasıl bulunmaktadır (Toprak 2013: XVI). Konu da daha önce belirttiğimiz gibi müminlere öğütlerdir.

İsminde “risâle (kitapçık)” ifadesi bulunan eserlerin umumiyetle hacimsiz olmaları bilinen bir durumdur. *Etvâr-ı seb'a* risaleleri incelendiğinde bunların ortak özelliklerinden birinin kısa anlatımlı, hacimsiz kitapçıklar oluşları dikkat çekmektedir. Nitekim *Tasavvufta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâlî'nin Etvâr-ı Seb'ası* isimli tezde yer alan Türk edebiyatında “Etvâr-ı Seb'a” konusunda yazılmış risaleler listesine göre bunlar varak sayıları daha çok 6 ile 20 arasında değişen eserlerdir (Bostancı 1996: 30-33). Bunun nedeni olarak yedi adımlı bir yolculuğu veya yedi hususu ayrıntıya girmeden konu edinmelerini göstermek mümkündür. Cemâleddin İshak el-Karamanî'ye atfedilen üç *Risâle fî Etvâri's-sülûk* nüshasının en hacimlisinin altı varak olması buna başka bir örnek olarak verilebilir. Mehmet Sait Toprak'ın ise *Risâle fî Etvâri's-sülûk* ismiyle yayına hazırladığı eserin en hacimsiz nüshası 74, en hacimli yazması 154 varaktır (2013: XXXI-XXXII).

¹² Bir örnek için bk. Şeyh Velî Ayntâbî, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi Bölümü, No. 827 (Bostancı, agt, s. 32.).

¹³ Bir örnek için bk. İstanbul Millet Ktp., Ali Emiri Koleksiyonu, No. 34 Ae Manzum 927.

¹⁴ Bir örnek için bk. Cemâl-i Halvetî el-Aksarayî, *Risâletü'l-etvâri's-seb'a*, Manisa Yazma Eser Ktp., No. 45 Hk 2963/6.

¹⁵ Bir örnek için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Bölümü, No. 438 (Bostancı, agt, s. 32.).

¹⁶ Bir örnek için bk. Sümbül Sinan, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmut Efendi Bölümü, No. 2835 (Bostancı, agt, s. 31.).

¹⁷ bk.
https://www.yazmalar.gov.tr/detayli_arama.php?cmd=search&eserAdi=seb%27a+%yerno=&yazar=¬=&koleksiyon=&olcu=&kutuphane=&satir=&kagit=&yaprak=&yaziTuru=&dvd=&konu=&mustensih=&istinsahYeri=&telif1=&telif2=&telifTuru=Hicri&istinsahTarihi1=&istinsahTarihi2=&istinsahTarihiTuru=Hicri&submit=%A0%A0Ara%A0%A0 (E. T.: 13.11.2015)

https://www.yazmalar.gov.tr/detayli_arama.php?cmd=search&eserAdi=etvari%27s-s&yerno=&yazar=¬=&koleksiyon=&olcu=&kutuphane=&satir=&kagit=&yaprak=&yaziTuru=&dvd=&konu=&mustensih=&istinsahYeri=&telif1=&telif2=&telifTuru=Hicri&istinsahTarihi1=&istinsahTarihi2=&istinsahTarihiTuru=Hicri&submit=%A0%A0Ara%A0%A0 (E. T.: 13.11.2015)

¹⁸ Bu makalenin konusu başlı başına “Risâle fî Etvâri's-sülûk” olmadığı için bu kadar malumat ile iktifa edilmiştir.

3. SONUÇ

Yazma eser kütüphane katalogları Arapça ve Farsçayı iyi bilen, Türk, Arap ve Fars edebiyatlarına hâkim, eski yazının her türlüsünü çözebilen, donanımlı kişilerce hazırlanmalıdır. Şimdiye kadar bu hususa riayet edilmediği için hâlihazırdaki kütüphane kataloglarında pek çok hatayla karşılaşmak mümkündür. Edebiyat tarihçisi bu durumun farkında olarak çalışmalarını yürütmelidir. Katalog bilgilerinden istifade etmeli, fakat eseri bizzat inceledikten sonra çalışmasına yön vermelidir. İzmir Milli Kütüphanesi numara 2016/1'deki yazma, Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin *Risâle fi Etvâri's-sülûk* isimli eseri olarak kataloga kaydedilmiştir. Fakat bu yazma, aynı yazarın *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eseridir. Araştırmacı Mehmet Sait Toprak, katalog bilgilerinden hareketle *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eseri *Risâle fi Etvâri's-sülûk* ismiyle yüksek lisans tezi olarak çalışmaya başlamıştır. Nüsha tespiti aşamasında *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye*'nin, içinde en eski istinsah tarihlisinin de bulunduğu bazı yazmalarını gözden kaçırmıştır. Kataloglarda ismi net biçimde belirtilmeyen üç nüshayı da *Risâle fi Etvâri's-sülûk* zannetmek suretiyle çalışmasına dâhil ederek tezini tamamlamıştır. Bu şekilde metnini kurduğu *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*'yi *Risâle fi Etvâri's-sülûk Manevi Tekâmül Mertebeleri* adıyla kitap olarak da yayımlamıştır.

Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* adlı eserinin ismi net biçimde belli olan nüshaları vardır. Bu nüshalar ile M. Sait Toprak'ın *Risâle fi Etvâri's-sülûk* adıyla yayımladığı nüshaların metinleri aynıdır. Bu metnin mukaddimesinde yazar eserini müminlerin rezil olmamaları ve cehenneme girmemeleri adına, Allah Teâlâ'nın, Hz. Muhammed'in, din büyüklerinin, evliyaların sözlerini sunmak için kaleme aldığını belirtmektedir. Eser, baştan sona kadar, senedi âyet, hadis, kelâm-ı kibâr ve Arapça-Farsça-Türkçe şüirler olan nasihatlerden meydana gelmiştir. Bu muhteva *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* ismine de uygun düşmektedir.

Seyr ü sülûk ve etvâr-ı seb'a tasavvufi birer terimdir. Seyr ü sülûk, tasavvuf ehlinin kemâle ermek için bir derviş gözetiminde katettiği manevi yolculuktur. Etvâr-ı seb'a bu yolda geçilen yedi aşamaya tekabül etmektedir. Aynı zamanda nefsin çeşitlerine de bu isim verilmektedir. Kütüphanelerde etvâr-ı seb'a ve seyr ü sülûk hakkında kaleme alınmış pek çok yazma eser bulunmaktadır. Bunlardan biri de Cemâl Halife, Cemâlî el-Karamanî isimleriyle de bilinen Cemâleddin İshak el-Karamanî'ye aittir. Asıl ismi *Risâle fi Etvâri's-sülûk* olan esere *Etvâr-ı Seb'a* da denilmektedir. Şuanki kütüphane kayıtlarına göre Cemâl Halife'nin *Risâle fi Etvâri's-sülûk*'ünün üç yazma nüshası bulunmaktadır. Fakat bu üç nüsha aynı dil ve muhtevada oldukları halde farklı eserlerdir. Bunlardan hangisinin gerçekte Cemâleddin İshak'a ait olduğunu tespit etmek şuan için mümkün görünmemektedir. Cemâlî el-Karamanî'nin *Risâle fi Etvâri's-sülûk*'ünün tespiti ancak yazma eser kütüphanelerindeki tüm etvâr-ı seb'a risalelerinin tasnifi ile mümkün olabilecektir.

Sülûk ve etvâr-ı seb'a hakkında yazılan risalelerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Mutasavvıfın insân-ı kâmil olmak için yürüdüğü manevi yolu anlatması, seyr ilâllâh, seyr 'ala'llâh, emmâre, levvâme gibi sülûk ile ilgili tasavvufî terimleri izah etmesi, hacimsiz olması, çoğu zaman çizimler ile terimleri açıklaması bu eserlerin ortak hususiyetlerinden bazılarıdır. Mehmet Sait Toprak'ın *Risâle fi Etvâri's-sülûk* ismi altında yayına hazırladığı eserde bu özelliklerin hiçbiri bulunmamaktadır.

Tüm bunların ışığında bizce, Mehmet Sait Toprak'ın *Risâle fi Etvâri's-sülûk Manevi Tekâmül Mertebeleri-Cemâlî el-Karamanî* adıyla yayımladığı eserdeki bilgiler gözden geçirilmeli, *Risâle fi Etvâri's-sülûk* olarak kurulan ve büyük bir çabanın ürünü olduğu belli olan metin *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye* biçiminde tashih edilmeli ve bu isimle yeniden yayımlanmalıdır.

KAYNAKÇA

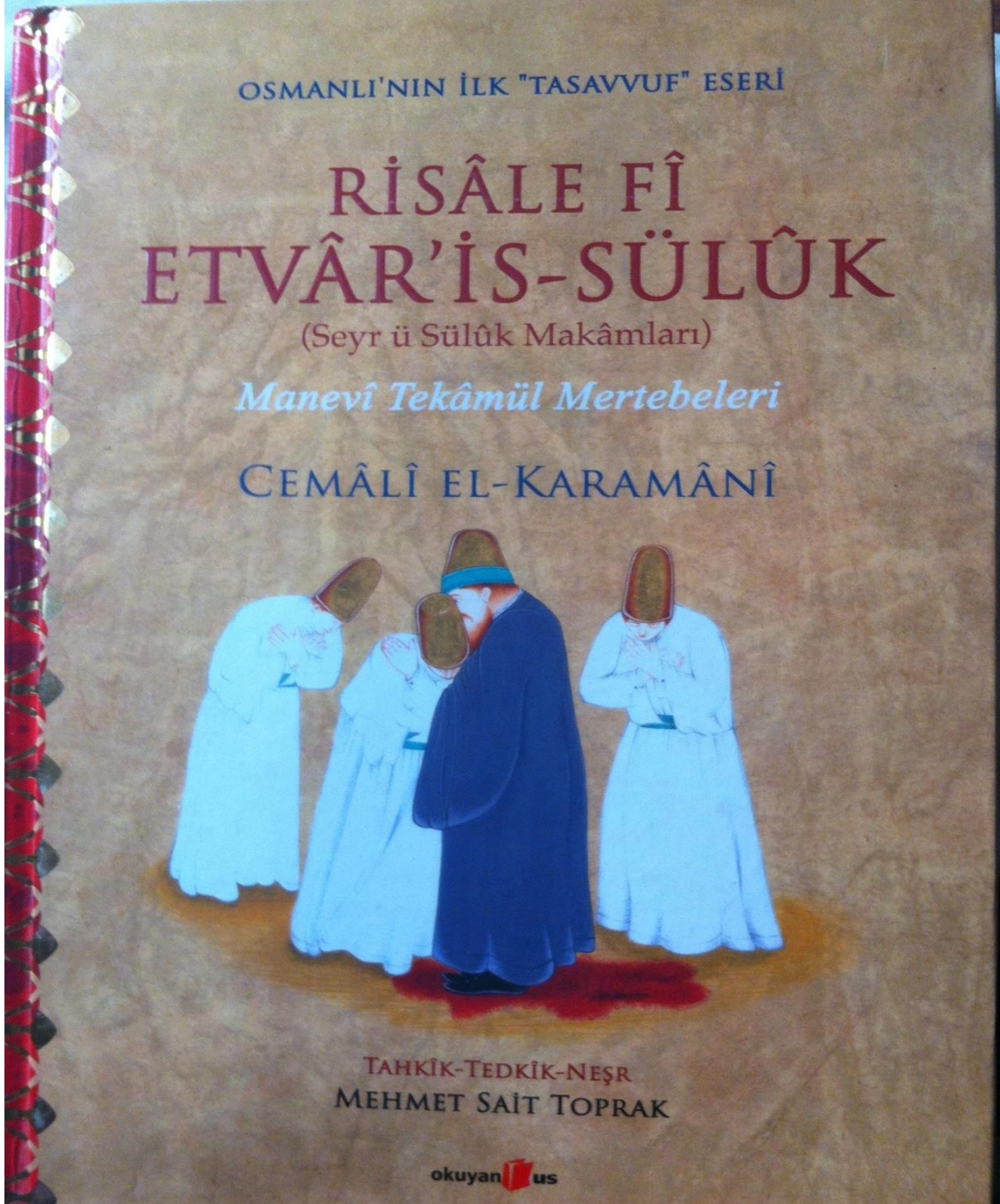
- ARSLAN, Mehmet (2015.11.13), "SEYYİD VEHBÎ, Hüseyin", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Erişim Tarihi:2015.11.13,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2018>
- AYDIN, Şadi (2008), İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul: Timaş Yayınları.
- BOSTANCI, Ali Haydar (1996), Tasavvufta Etvâr-ı Seb'a ve Sofyalı Bâlî Efendî'nin Etvâr-ı Seb'ası, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BOYRAZ, Şeref (2000), Türk Halk Biliminin Yazılı Kaynakları Olarak Melhemeler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Cemâleddin İshak el-Karamanî (1552-53), *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*, İzmir Milli Kütüphanesi, No. 2016/1.
- Cemaleddin İshak el-Karamanî (1548-49), *en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye*, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzâde Koleksiyonu, No. 45 Ak Ze 17.
- Cemâl-i Halvetî el-Aksarayî, *Risâletü'l-etvârî's-seb'a*, Manisa Yazma Eser Ktp., No. 45 Hk 2963/6.
- DİKMEN, Hamit (2001), "Seyyid Vehbî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 37, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- DONUK, Suat (2015), *Nev'î-zâde Atâyî - Hadâiku'l-hakâik fi Tekmiletî's-şakâik* (İnceleme-Metin), Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- FURAT, Ahmed Subhi (1985), *Eş-şekâiku'n-nu'mâniye fi Ulemâi'd-devleti'l-Osmaniye-Taşköprülüzade*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- GÖNÜLTAŞ, Güler (1986), Manisa İl Halk Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Kataloğu, Manisa: Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları.
- GÜRGENDERELİ, Müberra (2015.11.13), "SÜNBLÜZÂDE, Vehbî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Erişim Tarihi: 2015.11.13, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2123>
- KAPLAN, Mahmut (1993, Ağustos), "Şeyh Cemâl-i Karamanî'nin Nasihatnâmesi", Yedi İklim Dergisi, Cilt V, Sayı 41: 49.
- Kâtip Çelebi (2010), *Süllemü'l-vusûl ilâ Tabakâti'l-fuhûl*, (editör) Ekmeleddin İhsanoğlu, C. I, İstanbul: İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kâtip Çelebi (2014), *Keşfü'z-zünûn*, (çev.) Rüştü Balcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- KURU, Selim Sırrı (2010), "Sünblüzâde Vehbî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 38, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Nev'îzâde Atâyî (1632), *Hadâiku'l-hakâik fi Tekmiletî's-şakâik*, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, No. R. 1438.
- ÖNGÖREN, Reşat (2001), "KARAMÂNÎ, Cemâleddin İshak", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖNGÖREN, Reşat (2012), *Osmanlılar'da Tasavvuf, Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulema* (XVI. Yüzyıl), İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1989), *Şakaik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri*, C. I, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- PALA, İskender (2015.11.13), "HAKANÎ, Mehmed Beg", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Erişim Tarihi:2015.11.13,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3904>
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1964), Kıbrıs Sultan II. Mahmud Kütüphanesi Kataloğu, Ankara: Kütüphaneciler Derneği Yayınları.
- TEK, Abdurrezzak (2005), *Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Seyr ü Sülûk Anlayışı*, Aziz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Cilt 1, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.
- TOPRAK, Mehmet Sait (2000), *Hadisleri Bakımından Risale fi Etvârî's-sülûk* (Cemali el-Karamani), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- TOPRAK, Mehmet Sait (2013), *Risâle fi Etvârî's-sülûk* (Seyr ü Sülûk Makâmı) Cemâlî el-Karamanî, İstanbul: Okuyan Yayınları.
- TUMAN, Mehmet Nail (2001), *Tuhfe-i Nâilî*, (haz.) Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yayınları.

- ULUDAĞ, Süleyman (1997), "Halvetiyye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 15, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ULUDAĞ, Süleyman (2010), "Sülûk", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 38, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- UZUN, Mustafa (1997), "Hâkânî Mehmed Bey", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 15, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YARDIM, Ali (1997), İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu, C. III, İzmir: Milli Kütüphane Vakfı Yayınları.

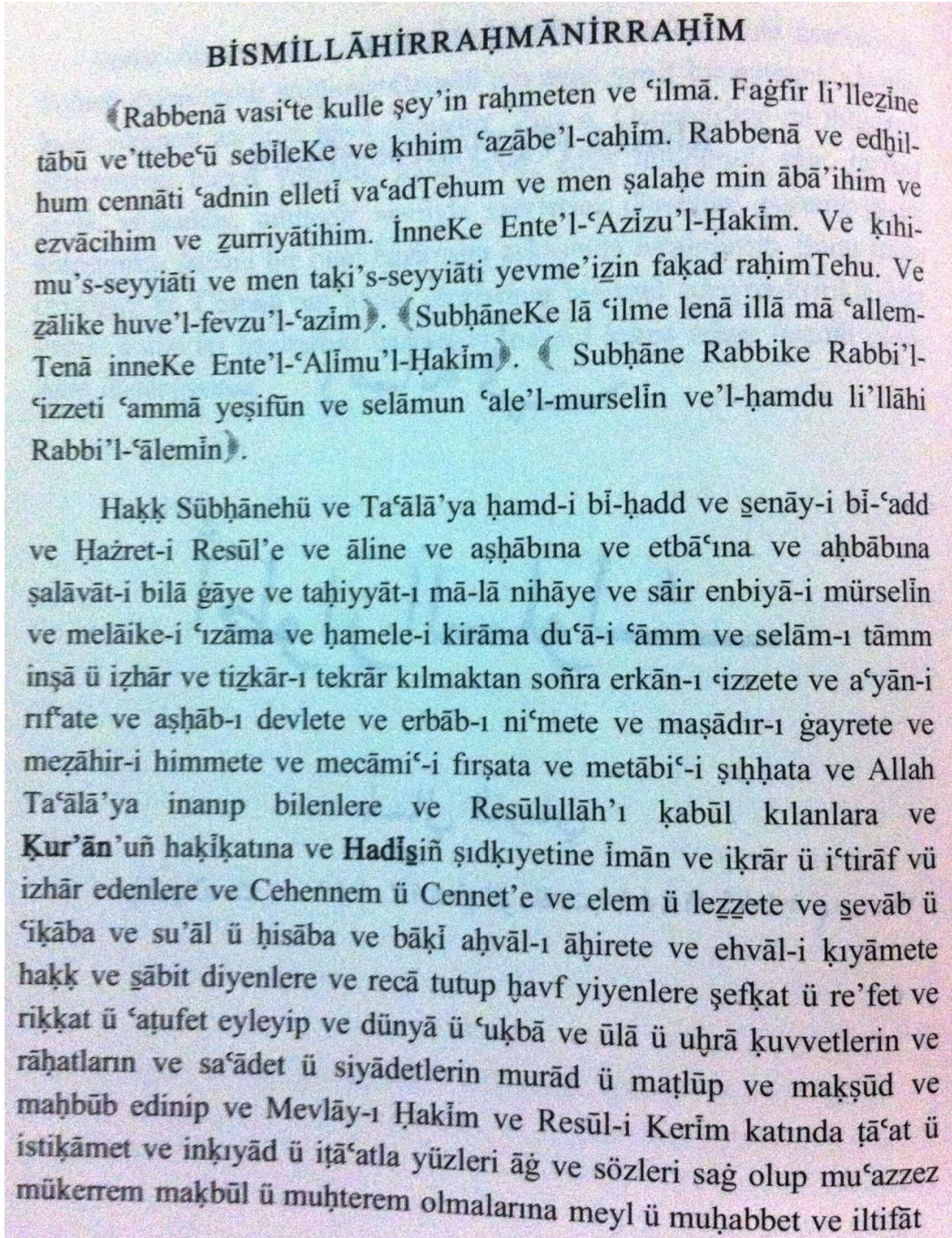
EKLER

RESİMLER

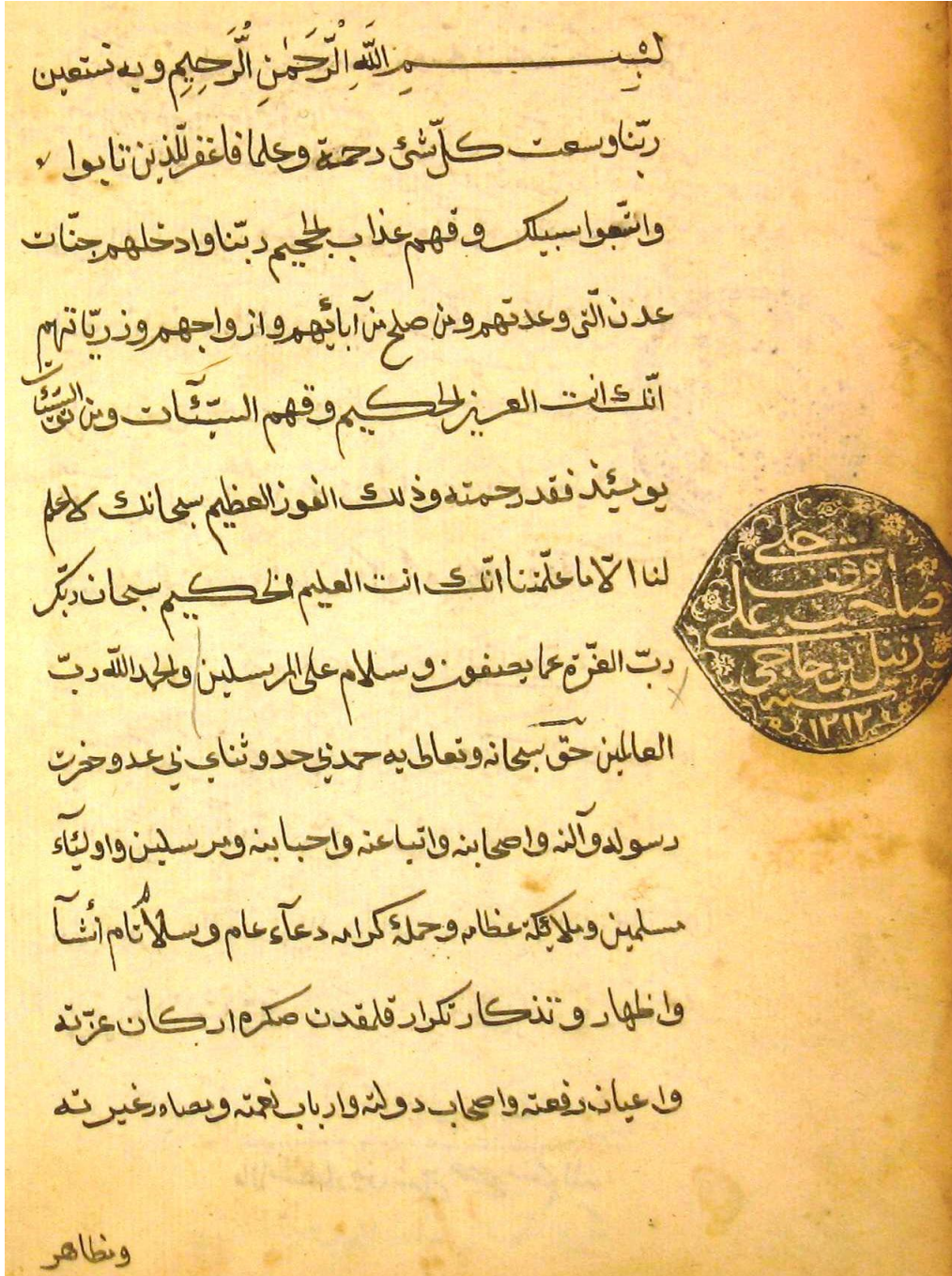
Resim 1: Mehmet Sait Toprak tarafından yayına hazırlanan *Risâle fî Etvârî's-sülûk* adlı kitabın kapağı

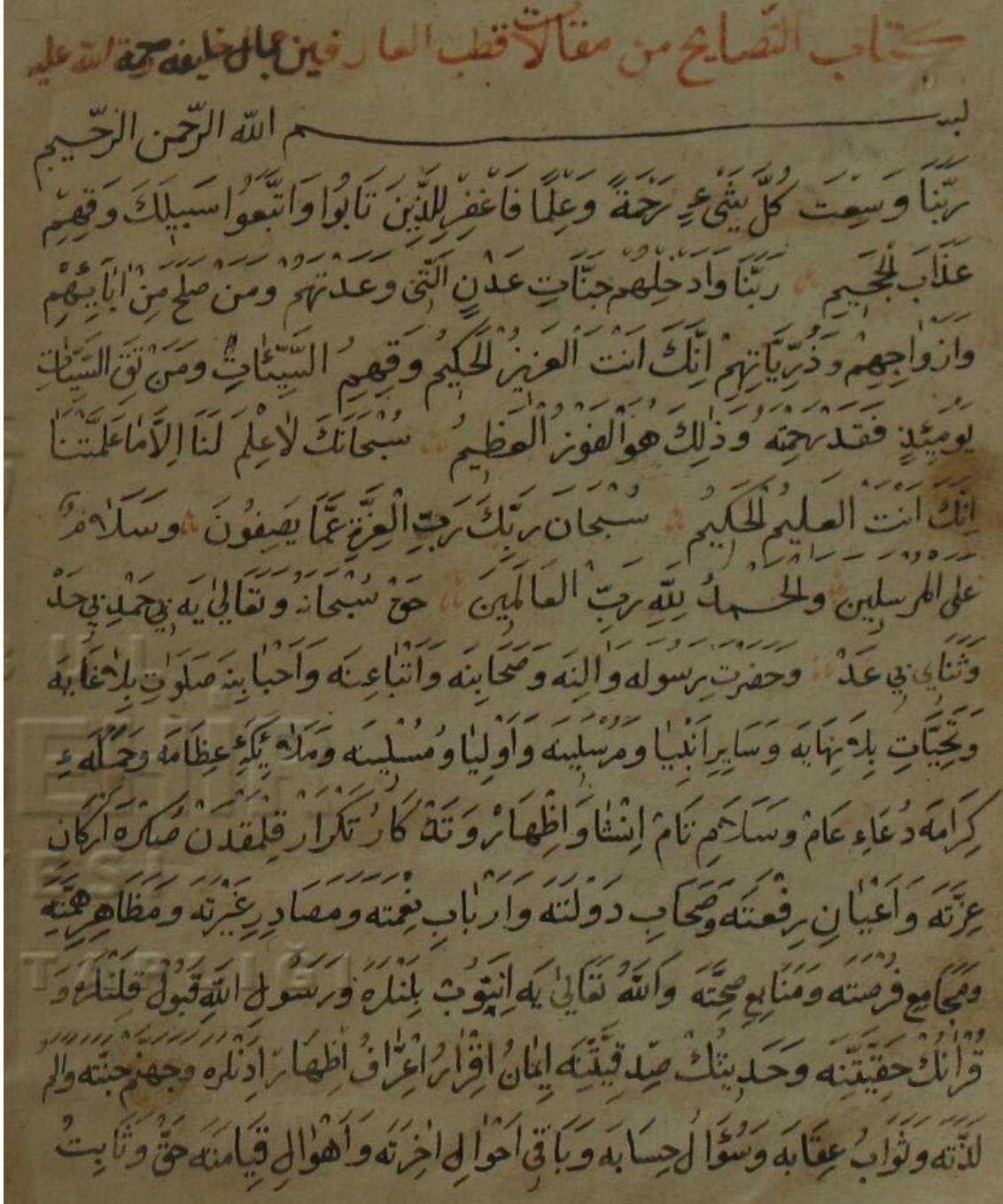
Resim 2: Mehmet Sait Toprak tarafından Risâle fi Etvâri's-sülûk ismi ile kurulan metnin ilk sayfası

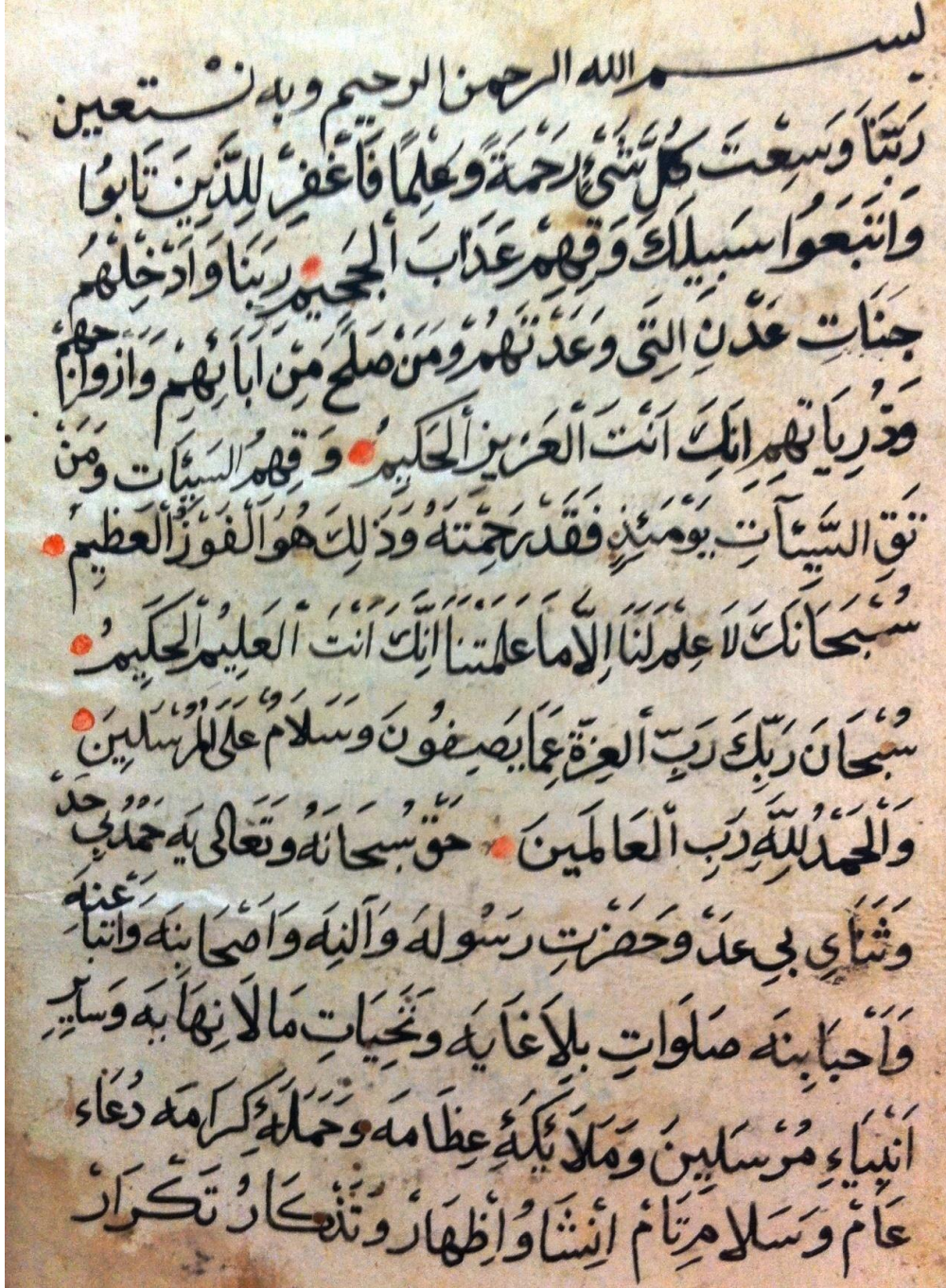
Resim 3: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eserinin Manisa nüshasının (No. 45 Ak Ze 17) ilk sayfası

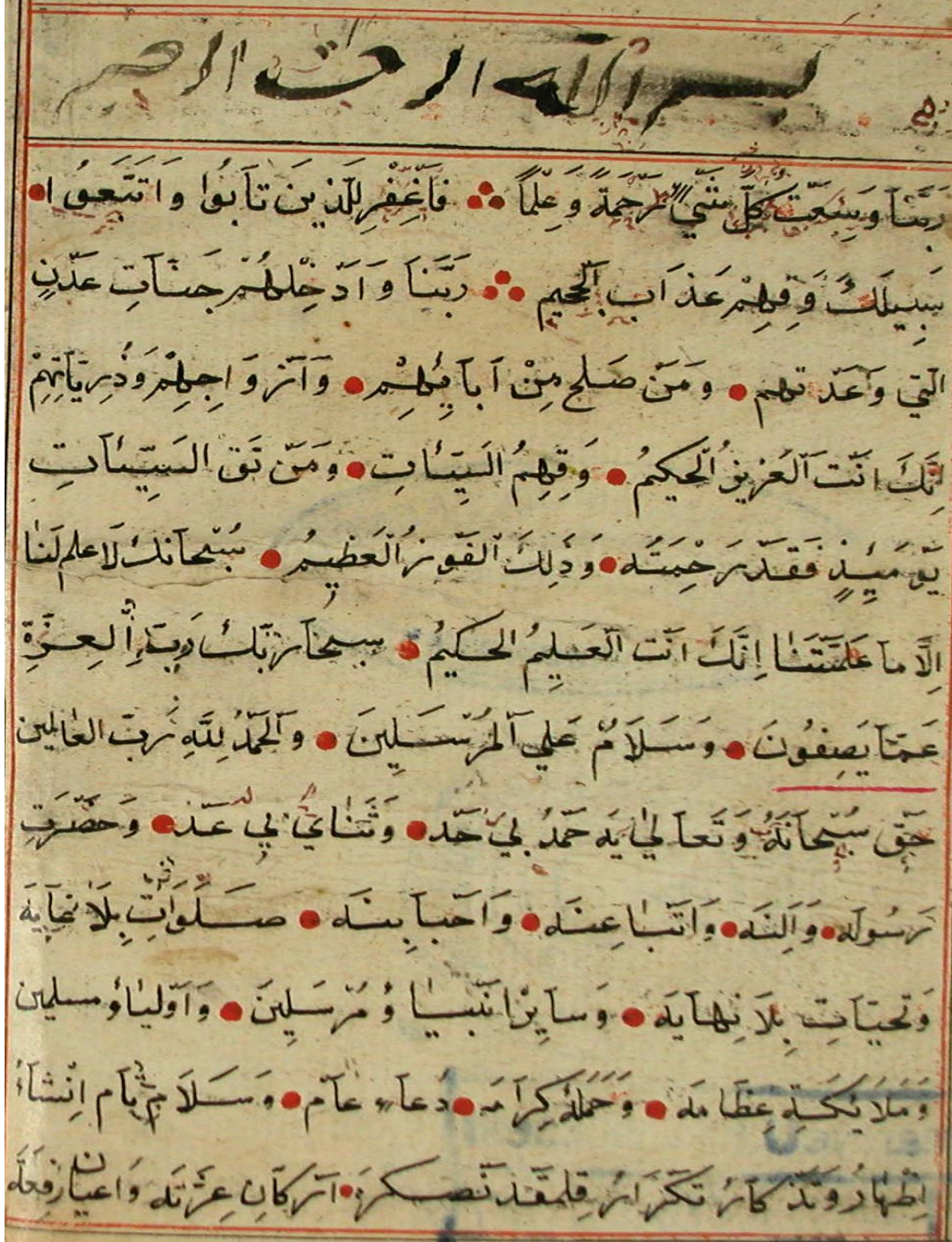
Resim 4: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eserinin İBB Atatürk Kitaplığı nüshasının (No. OE Yz 0762) ilk sayfası

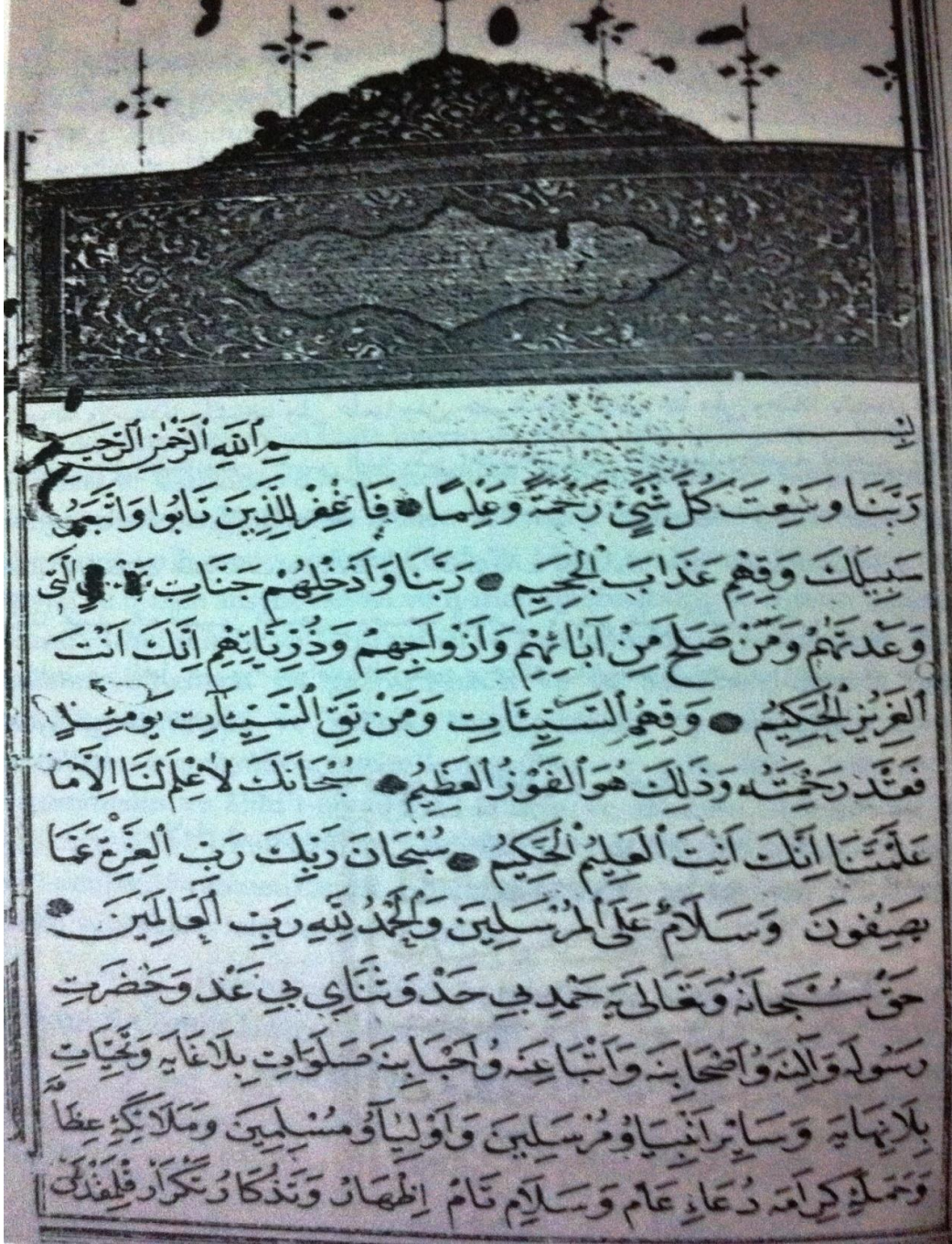
Resim 5: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eserinin İzmir Milli Kütüphane nüshasının (No. 2016/1) ilk sayfası

Resim 6: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eserinin Hacı Mahmud Koleksiyonu nüshasının (No. 2895) ilk sayfası

Resim 7: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin en-Nesâ'ihu's-sûfiyye fi'l-Mevâ'izi'd-dîniyye adlı eserinin Ayasofya Koleksiyonu nüshasının (No. 1748) ilk sayfası

Resim 9: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin Risâle fi Etvârî's-sülûk (Etvâr-ı Seb'a) isimli eseri olarak kaydedilen Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 197/6 numaralı yazmanın ilk sayfası

بعد واهتمام الاله ، الآلة كما ذكر فيهما فاذا كان كذلك كان مبدأ الخلق
 الخلقية على سبقت مراتب لكونه مظهر اداء حاصل ان مراتب ^{عقلية} آدم كسبغ ايضا واليه
 ان رقيب رب الوتة بقوله كلم الناس على قدر عقولهم فعلم من هذا المحقق ان
 العقل والروح والنفس واصحابها ذات ومغاير بالاعتبار فانهم واليه ان ر
 جيب رب الوتة بقوله الجنة تحت اقدام الالهات وهي وفي مظهر الخلق لآثار
 ملن والاهتمامات كان مستحقا للذة فوظف فيها واعلم ان الادب ركن من اركان الطرفة
 وينبغي لطالب الحق سبجانه وانه ان حفظ ادب الحق والشايع العظام فليس الله يعلم
 في نعم الله نقصانه في وجوده فمظهر منه آثار الصفات القدسية وغيره بقوله
 عن الجحيم الالفوق بفضل الله كما قال الله في وان العوضل بيواله توبته من قبل
 والمدد والفضل العظيم **رسالة** **بسم الله الرحمن الرحيم** **الاطوار السبعة**
 الحمد لله الذي احيى ارواح المؤمنين بتجليات الجمال ونور عقوله العارفين بفيض انوار
 الجمال لعلم ان امهات الاسماء الالهية لما اقتضت مظهر اجامعا للحقايق الكونية لظهور
 الكمالات الالهية ظهرت الروح الكلية من الكون الى الظهور بالفيض المقدس الذي هو ظاهر
 المطلق لا الباطن المطلق وهو الفيض الاقدس الذي هو سبب لوجوه الايمان العلمية واليه ان ر
 رب العزة باطريش القديس كنت كثيرا محققا فاجبت ان اعرف خلقت الخلق لاعرف صفته
 سر عجب وهو ان في الذات الكلمة ثلث مراتب كما قبل اله تبه الهوية والمرتبة الاحدية والمرتبة
 الواحدية فلابه لنا ان نشير الى الاولى بقوله كنت كثيرا محققا والى الثانية بقوله فاجبت ان
 اعرف والى الثالث بقوله خلقت الخلق وايضا الى الاولى لاشارة الى الثالث بشراطة

Resim 10: Cemâleddin İshak el-Karamanî'nin Risâle fi Etvâri's-sülûk (Etvâr-ı Seb'a) isimli eseri olarak kaydedilen Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa Bölümü, 1194 numaralı yazmanın ilk sayfası

